

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥

ਸੰਸਥਾਪਕ
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
Founded by
BHAI VIR SINGH IN 1899 A.D.

ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ

Khalsa Samachar

ਸਪਤਾਹਿਕ/ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
ਸਥਾਪਤ 1899 ਈ.
www.bvsss.org
ਫੀ ਪਰਚਾ 5/-

ਅੰਕ 30 ਜਿਲਦ 30 ੬-੧੨ ਅਗਸਤ ੨੦੨੦, ੨੨-੨੮ ਸਾਵਣ ੨੦੨੧ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਸੰਮਤ ੫੫੨
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਦੇਸ਼ ੨੫੦/-, ਵਿਦੇਸ਼ ੨੫੦੦/- ਅਤੇ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇਸ਼ ੨੫੦੦/-, ਵਿਦੇਸ਼ ੨੫੦੦੦/-

Issue 30 Volume 30, 6-12 August 2020
Yearly Subscription India 250/-, Abroad 2500/- and Life Membership India 2500/-, Abroad 25000/-

ਸਹਜ ਮਾਰਗ

❖ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਣ ਸਰਸੇ ਵਿੱਚ ਅੱਪੜੇ, ਜਦੋਂ ਫਕੀਰਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਤਪਾ, ਜੋ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਜਿੱਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਦੂ ਵਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਪ ਵਿਚ, ਬਹਿਸ ਵਿਚ, ਕਰਾਮਾਤ ਵਿੱਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਹਰਾਈਏ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਜਾਕੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਬਹਿਸ ਤਪ, ਜੁਹਦ, ਰਿਆਜ਼ ਉੱਤੇ ਹੋਈ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ “ਜੇ ਮਨ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਸਰੀਰ ਅਮੋੜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਖੁਨ ਬਾਹਲਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰਕ ਮਾੜੀਆਂ ਵਹਿਬਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨੇ ਲਈ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਹਰਨੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸਹਿਲ ਤਪ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤਪ ਆਦਿ ਤਪ ਅੰਤ ਤੇ ਤਪ ਮੱਧ ਕੋਈ ਖੂਬੀ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਰਾਓ ਨਾ, ਮਨ ਉਦਾਸੀ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਮਰੀਅਲ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਰੂਹ ਨੂੰ ਤੰਗੀ ਦੇਣੀ ਹੈ”। ਜ਼ਤੀ ਲਾਲ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਕੀ ਫੇਰ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਪੰਡਤ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਵਿੱਦਯਾ ਪਾ ਕੇ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਗਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਵਰਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੱਭਯਾਸ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਜਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ?”

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ- ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਕੋਰਤੂ ਮੋਠ ਵਾਂਗੂ ਸਦਾ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਲੱਗ ਹਨ। ਜੇ ਬਿਨਾ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਦੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਹਾਰੇ ਤੇ ਰਸਤੇ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਪਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੇ ਤਪੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬੀ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਕਾਇਆ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਧੋਤੀ ਕਦੇ ਚਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕੋਲਾ ਧੋਤਾ ਕਦੇ ਕਾਲੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਸਾਧੂ ਜਨੋ! ਤਪ, ਹਠ, ਰਿਆਜ਼ਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਰੋਕ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾੜਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ, ਹਦ ਬੰਨੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ, ਚਾਹੇ ਮਾਨਸਕ ਬਲ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਸਰੀਰਕ ਤਯਾਗ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤਪਾਂ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਮਨ ਨੂੰ ਠੇਹਣ ਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਗਮ ਰਸਤਾ ਲੋੜੀਏ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਕਰੜੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਟੁਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ।

ਭੁੱਖ, ਨੀਂਦ, ਪਯਾਸ, ਸਰੀਰਕ ਡੰਡਾਂ ਦਾ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਜਾ ਜਿੱਤਨਾ-
1. ਇੱਕ ਹਠ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 2. ਇੱਕ ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਠ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਤਪ ਹੈ, ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਰਜਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਸਾ ਉਜਾਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੀਂਦ ਭੁੱਖ ਆਪੇ ਵੱਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

ਤਿਥੈ ਉੱਘ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ॥

ਨਾਨਕ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਵਿਆਪਤ ਨਹੀ ਜਿਥੈ ਆਤਮ ਰਾਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥

(ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੪੧੪)

ਅਸਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਡਿੱਠਾ ਹੈ, ਤਪਾਂ ਹਠਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁਖ ਮਿਹਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸੁਖ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਲਨਹਾਰ ਹੈ, ਅੰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ਅੰਨ ਖਾਧਿਆਂ ਪਲੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਪੀਤਿਆਂ ਪਲੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਆਪੇ ਜਾਕੇ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਲਕੇ ਆਪੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤੱਤ ਬੀ ਹੈਨ ਜੋ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਪਉਣ ਸਭ ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭੇਦ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਖਮ ਤੱਤ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪੇ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਮੁਕਾਮ ਭੁੱਖ ਤਿਥਾ ਨਹੀਂ ਭਉਂਕਦੀਆਂ। ਨਾਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੂਹ ਨੂੰ ਜਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਤ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਹਿਜ ਦੇ ਬੇਬਾਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ

ਅੰਦਰ

- ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. 3
- ਸੰਤ ਬਿਮਲਾ ਸਿੰਘ : ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ ਸਾਈਂ 5
- The Life and Philosophy of Bhagat Dhanna 7
- ਭਾਦਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ 10
- ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਖਿਆ 11
- ਖਬਰ-ਸਾਰ 12

ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹਠ ਕਰਕੇ, ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ, ਆਪੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਮੋੜ ਕੇ ਹਠ ਨਾਲ ਬੈਠਕੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੇ ਸਾਈਂ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਿਆ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਡਾਢਾਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੋ ਇਹ ਤਪ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਦਿਓ ਜੋ ਸੁਰਤ ਸੁਖੀ ਤੇ ਵਿਹਲੀ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ, ਭਾਗ-2, ਪ੍ਰਸੰਗ: 'ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਰਸੇ ਵਿੱਚ ਫੇਰੀ')

ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਰਥਰਿ ਜੋਗੀ ਨੂੰ- ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨਾ ਜੀਵ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਜੋਗ ਹੈ ਆਤਮ ਟਿਕਾਉ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਕੇ ਪਰਮਤੱਤ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਟੁਰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਤਮ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮ ਚੀਨਹੁ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ॥

(ਮਾ: ਸੋ: ਮ: ੧)

ਭਰਥਰਿ- ਪਰਮ ਤੱਤ ਤੋਂ ਆਪ ਦਾ ਭਾਵ ਈਸ਼ਵਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਬੀ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਂਝ ਵਾਂਗੂ ਅਸੀਂ ਅਨੀਸ਼ਵਰਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਜੀ- ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਧਨ ਹਠਯੋਗ ਦੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਯਾ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘੇ ਬੀ ਤਾਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਨਿਰੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਧਣ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋਗ ਹੈ। ਸੋ ਜੀਓ! ਜੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨਾ ਹੈ ਸੋ ਤਾਂ ਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਭਰਥਰਿ- ਠੀਕ ਹੈ। ਕੈਵਲ ਦਾ ਭਾਵ ਠੀਕ ਇਹੋ ਹੈ, ਇਹੀ ਨਿਰਬੀਜ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਠੀਕ।

ਗੁਰੂ ਜੀ- ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵ ਤੱਤ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਤਾਂ ਜੋਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ:

ਆਤਮ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮ ਚੀਨਹੁ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ॥

(ਮਾ: ਸੋ: ਮ: ੧)

ਜੇ ਅੰਤ ਅਸਾਂ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਪਰਮਤੱਤਵ (ਈਸ਼ਵਰ) ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਕੋਈ ਸਫਲ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ।

ਭਰਥਰਿ- ਠੀਕ ਹੈ ਸਵਾਮੀ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹਠ ਜੋਗ ਦੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਅਵਿੱਦ ਸਾਰੇ ਪਰਚਕੇ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਖੀਰ ਕਾਇਆ ਸੋਧਕੇ ਤੇ ਮਨ ਮਾਂਜ ਕੇ ਕੋਈ ਏਕਾਗ੍ਰ ਕੋਈ ਨਿਰੁੱਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅੱਧੜਦੇ ਹਾਂ! ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਸੋ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਰਾਜਯੋਗ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ- ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧਕ ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਪਰਚੇ, ਨਿਜ ਪੂਜਾ ਤੇ ਐਸ਼ਵਰਜ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਸਿੱਧ ਸੁਮਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਨਿਰਵਾਸ ਰਹਿਕੇ ਰਾਜਯੋਗ ਵਲ ਟੁਰਦਾ ਹੋਊ!

ਭਰਥਰਿ- ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ! ਹਾਂ ਜੀਓ ਜੀ ਆਪਦੇ ਇਸ ਜੋਗ ਦਾ ਕੀਹ ਨਾਮ ਹੈ?

ਗੁਰੂ ਜੀ- ਸਾਡੇ ਜੋਗ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਠ ਜੋਗ ਦਾ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਨਾਵਟ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ।

ਉਤੀਕ

ਆਖ ਗਿਆ ਢੋਲਾ ਲੋਢੇ ਪਹਿਰ ਆਸਾਂ,
ਲੋਢਾ-ਪਹਿਰ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ!

ਆਖ ਘੱਲਿਓ ਸੂ ਸੰਝਾਂ ਪਈ ਆਸਾਂ
ਸੰਝਾਂ ਸਮਾਂ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਗਿਣਤੀ ਗਿਣਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬੀਤ ਲੱਥੀ,
ਬੱਗਾ ਦੇਹੁੰ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ!

ਬੱਦਲ ਮੁਲਖਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਮੀਂਹ ਆਣ ਲੱਥੇ,
ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਢੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ!

ਮੀਂਹ ਮੇਹਰ

ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਵਰੂਨ ਮੁਹਲੇ,
ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸ੍ਰਾਨ ਬਿੱਲੇ

ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵਰੂ ਗੁਲਾਬ ਚੰਬਾ
ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਕਣਕ ਤੇ ਵਰੂਨ ਛੋਲੇ,

ਕੋਈ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਵਜਾਹ ਦੱਸੇ,
ਬੱਦਲ ਬੋਲਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਕਹਿਨ ਸੁਹਲੇ:

ਐਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਆਖਦੇ 'ਮੇਰੂ' ਵਰਦੀ,
ਮਿਹਰ 'ਮੀਂਹ' ਉਹਦੀ, ਮੀਂਹ 'ਮੇਰੂ' ਬੋਲੇ।

-ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ

ਉਹ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸੁਖ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਸੁਖ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਸੁਖ ਮਾਣਨ ਨੂੰ ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਤੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਯੋਗ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ:

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਫੁਨਿ ਬਡੈ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ॥ : (੬੫੮)

ਰਾਜਯੋਗ ਪਦ ਅਸੀਂ ਬੀ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਪਾਤੰਜਲ ਦੇ ਦੱਸੇ ਆਸ਼ਟਾਂਗ ਯੋਗ ਨੂੰ ਰਾਜਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਯੋਗ ਦੀ ਖਾਤਰ ਰਾਜ, ਗ੍ਰਹਸਤ ਘਰ ਤਯਾਗਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਰਬਾਣ ਰਹਿਕੇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਰਾਜਯੋਗ ਆਖਦੇ ਹਾਂ।

ਥਿਰ ਥਿਰ ਚਿਤ ਥਿਰ ਹਾਂ॥ ਬਨੁ ਗਿਰੂ ਸਮਸਰਿ ਹਾਂ॥

ਅੰਤਰਿ ਏਕ ਪਿਰ ਹਾਂ॥ ਬਾਹਰਿ ਅਨੇਕ ਧਰਿ ਹਾਂ॥

ਰਾਜਨ ਜੋਗੁ ਕਰਿ ਹਾਂ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਲੋਗੁ ਅਲੋਗੀ ਰੀ ਸਖੀ॥

(ਅੰਗ ੪੦੯)

ਸਾਡਾ ਰਾਜਯੋਗ ਹੀ ਸਹਿਜ ਜੋਗ ਹੈ। ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨਿਰਯਤਨ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਐਉਂ ਟੁਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਜੋਗ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਹੈ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਭਰਥਰਿ ਜੋਗੀ')

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ.

❖ ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਸਿੰ ਖ ਜਗਤ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਨੁਹਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ 2 ਮਾਰਚ, 1909 ਈ. ਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਰਮਿਆਨੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਉਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਮੰਨਣ ਚੱਕ ਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 531 ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਜੜ ਕੇ ਖਾਜਾ ਬਾਜ਼ੂ ਲੋਧੇ ਕਾ ਅਗਵਾੜ (ਜਗਰਾਵਾਂ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਆਣ ਟਿਕਿਆ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਉੱਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰਨੀ ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਨਕੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟਿੱਕਾ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵਜੋਂ ਸਰਦਾਰਨੀ ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਹਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਸਪੁੱਤਰ ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਰਲਡ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਬਤੌਰ ਸੀਨੀਅਰ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਉੱਪਰ ਕਾਫੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਐਤਿਮ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦਸਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਦੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਆਪ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਸਨ। ਏਸੇ ਹੀ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸਾਲ 1931 ਈ. ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਵਲ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਹੋਰ ਉਚੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸਾਲ 1931 ਈ. ਵਿਚ ਕੈਮਬ੍ਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਤੀਹਰੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ 'ਮਾਰਲ ਸਇੰਸਿਜ਼' ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਬਰਟਰੈਂਡ ਰਸਲ ਆਪ

ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਭਾ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਹਿੱਤ ਅਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਲ 1933 ਈ. ਵਿਚ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਵਿਚੋਂ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਕੇ ਸਾਲ 1934 ਈ. ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇਸ਼ ਪਰਤੇ।

ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਗੀ

ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਖੇ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦਰ ਮਾਣ ਸੀ। ਸਾਫ਼ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਸਫਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵਜੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਤਾ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਆਪ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਸਗੋਂ ਪੱਖਪਾਤੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਨਾ ਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ 'ਦੇਸ਼' ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਕੱਢੇ ਗਏ ਇਕ ਫਿਰਕੂ-ਪੱਤਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਰਕੂ-ਪੱਤਰ (confidential circular) ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ

ਨੂੰ ਜਰਾਇਮਪੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵੇਖੋ:

“ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਅੱਠ-ਦਸ ਦੂਜਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਿੱਕ ਦੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ, ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚਾਰੇ ਅਤੇ ਕੁਚੇਸ਼ਟਾ ਪ੍ਰੈਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਭੀ ਇਉਂ ਨਿਰੋਲ ਤੇ ਸੈਕੂਲਰ, ਬੇਹਿਆਈ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੀ ਪਦ-ਪਦਵੀ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਐਸਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ-ਸ਼ਿਲਾ ਆਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਬਤ 'ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ ਆਫ਼ ਸਟੇਟ ਫ਼ਾਰ ਇੰਡੀਆ' ਨੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ “ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣਾ ਸੁਖੈਨ ਹੈ ਪਰ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰੂ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ।”

ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਫ਼ਰ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਝੁਕਾਉ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸਾਲ 1929 ਈ. ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਵਜੋਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਮਿਲ ਸਨ। ਡੀ.ਸੀ. ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੁੰਦੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਘੜਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਲਿਖਾ-ਪੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਹ ਮੋਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮਤੇ ਆਦਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਆਦਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੱਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਪਰਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਾਲ 1962 ਈ. ਵਿਚ ਉਹ ਤੀਜੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਯਾਦਗਾਰੀ

ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ। ਸਿੱਖ ਭਲਿਆਈ ਖ਼ਾਤਰ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਹੁਚਰਚਿਤ ਮਤਾ ਵੀ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕੱਦ ਦੇ ਮਲਵਈ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ-ਢਾਲ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰੋਹਬ ਸੀ। ਬੋਲਚਾਲ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਜੱਟਕਾਪਨ ਅਤੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਖਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕ ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਚਰਨ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹਨ:

“ਸ੍ਰੋਤਾ ਬਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਛੇੜਨ ਵਿਚ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਬਹਿਸ-ਮੁਬਹਿਸਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਘੋਰ ਪਾਪ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਲਖ ਸੁਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਪਤ ਸਿੰਗ, ਪੁੰਦੀਕ, ਬਹੁ ਵਿਸਥਾਰ, ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਦਿ ਬਿਸਾਖੀ ਆਫ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੈਮਾਨ, ਸ਼੍ਰੈਧੀਨਤਾ ਅਤੇ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਵਰਗੀ ਸਾਦਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਰੰਗ ਸਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸ਼੍ਰੈਮਾਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਤਖਤੋਂ ਲੱਥੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਵਰਗੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝੋਤਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੁੱਸ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਧਰਮਾਨੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਰਿਆ ਦਿਲ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਥਾਂ ਦੀ ਖੁੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ, 1973 ਈ. ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ “ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ਼ ਸਿੱਖਇਜ਼ਮ” ਦੀ ਪਦਵੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੱਖ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਕਾਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੇ ਹੀ ਲੇਖੇ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

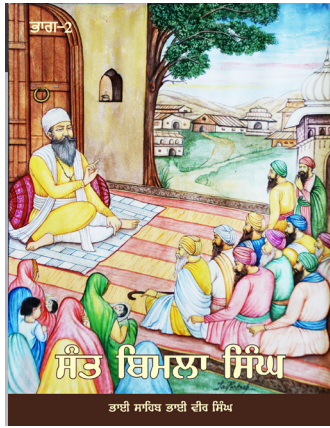
ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖਤ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ 13 ਅਗਸਤ, 1986 ਈ. ਨੂੰ ਆਪ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਆਪ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ ਪਿੰਡ ਲੋਪੋ ਕਾ ਅਗਵਾੜ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਪੂਰਿਆਂ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ।

-ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ 'ਚ

4.

ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਗਤ ਹੋਰ ਅਪਣੇ ਰੁਮਾਲ ਵਿਚੋਂ ਵਲ੍ਹੋਟਿਆ ਹੋਇਆ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਐਉਂ ਲਗੇ ਕਥਾ ਸੁਨਾਉਣ-ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ। ਉਧਰ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹਰ ਘੜੀ ਉਡੀਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹਦ ਬੰਨੇ ਟੱਪ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਖੈਂਚ ਅਸਹਿ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਪਰ ਫੇਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਭੱਜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚਾਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਜੀ ਇਕਾਂਤ ਜਲ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਵੈਰਾਗ ਕਰ ਰਹੇ ਡਾਢੀ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਵਿਚ ਕੁਛ ਗਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ:-

ਖੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ, ਸਾਂਈਂ ਨੂੰ ਪਈ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਾਂ,
ਆ ਸਾਂਹੀਂ ਮੈਂ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰਾਂ, ਔਲ ਵਿਲੱਲੀ ਝੱਲੀ ਹਾਂ।
ਜੀ ਤਰਸੇ ਉਤ ਮਿਲਾਂ ਪਿਆਰੇ, ਲੋਚਾਂ ਜਾਵਾਂ ਪਾਰ ਕਿਨਾਰੇ,
ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸ ਓਟ ਸਹਾਰੇ ? ਸਿਕਦੀ ਖੜੀ ਇਕੱਲੀ ਹਾਂ।
ਉਤ ਵਲ ਜਾਣੋਂ ਵਰਜ ਰਹਾਣੀਂ, ਇਤ ਵਲ ਖੜਿਆਂ ਉਮਰ ਵਿਹਾਣੀਂ,
ਜਾਇ ਨ ਸੱਕਾਂ ਆਪ ਨਿਮਾਣੀਂ, ਦੁਖੀਆ ਖੜੀ ਦੁਵੱਲੀ ਹਾਂ।
ਆਵੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇ, ਕਰੋ ਮਿਹਰ ਚਾ ਫੇਰਾ ਪਾਵੇ,
ਸਿਕਦੀ ਚਰਣੀਂ ਆਣ ਲਗਾਵੇ, ਬੋਰੀ ਹੋ ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਹਾਂ।

ਫੇਰ ਰਾਜਾ ਜੀ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਛ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲਗਾ:- ਮੈਨੂੰ ਵਡੇ ਮਾਲੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸੁੱਕੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਦੋ ਆਦਮੀ ਸੁਹਣੀ ਨੁਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਰਖਦੇ ਸਾਰ ਬਾਗ ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਗੂਫੇ ਛੁੱਟ ਪਏ ਹਨ, ਪੱਤੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਜਿੱਦਣ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਮੈਂ ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੀ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਾਲ ਤੇ ਚਾਵਲ ਪਾਏ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਅਜੇ ਤਕ ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਇਸ ਫਾਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਿੱਸੇ ਮਾੜੇ ਪਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ। ਤੀਜੇ ਜੋ ਸਰੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਗ ਵੜਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਸੁਰਤ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜਾਉ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਤੋਂ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੁਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਚਰਨੀ ਲਗਦਿਆਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਛਿੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਇਹੋ ਆਵਾਜ਼ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸਨ ਮੇਲੇ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨੈਣ ਨੀਰ ਪੂਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:- "ਅਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਰਚਣਹਾਰ ਸੁਹਣੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ।" ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਜਿਤਨੇ ਸਰੀਰ ਗਏ ਸਭ ਦੀ ਇਸ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ ਵੇਖੋ)

ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ ਸਾਈਂ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਂਇਆਂ ਪਲਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਰਾਜਾ (ਰੋ ਕੇ)- ਕੁਝ ਨਾਮ ਪਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ- ਚੁੱਪ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਜੇ ਜੇ ਸਰੀਰ ਪਰਤਾਵਾ ਲੈਣ ਜਾਵੇ ਉਹ ਮਾਨੋ ਬੇਜੁਬਾਨ ਹੋ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉੱਪਰਲੀ ਦਸਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇ ਆਪਦੇ ਵਿਦੂਖਕ ਜੀ (ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ), ਜੋ ਮਖੌਲ ਬਿਨਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਆਪ ਗਏ ਸਾਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਦਰਸਨ ਮਗਨ ਓਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ। ਜਾਓ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖੋ ਨਿਰਸੰਸੇ ਆਉਣ"। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ "ਐਡੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ 'ਰੱਬ ਹੈ' ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗਾ ਤੇ ਬੋਧ ਧਰਮ ਹੁਣੇ ਹੀ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂਗਾ"। ਫੇਰ ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਮੈਂ ਇਸ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਮਾੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਅਵਤਾਰ ਹੈ"। ਹੇ ਰਾਜਾ! ਮੈਂ ਕੀਹ ਦੱਸਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਖਿੱਚ ਖਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ, ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ।

ਰਾਜਾ (ਹਾਹੁਕਾ ਲੈ ਕੇ)- ਮੰਤ੍ਰੀ ! ਓਸ ਦਿਨ ਉਸ ਪਖੰਡੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਦੁੱਖ ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਤਦ ਦਾ ਚਿੱਤ ਇਹੋ ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸੱਚੇ' ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਿਰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਝੁਕੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਧੂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਭੱਜ ਕੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨੂੰ ਜੀ ਉਮਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਉਸ ਕੋੜੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰਕੇ ਜਚਦਾ ਬੀ ਹੈ।

ਮੰਤ੍ਰੀ- ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੱਚ ਸਾਮਰਤੱਖ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਾਂ ਜਚੇ, ਸੱਚੀ ਹਾਂ ! ਕੱਲ ਰਾਗ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਨ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚੋਂ ਉਖੇੜਨ, ਪਰ ਉਸ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮੂਰਤੀ ਨੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ:-

"ਰਾਗ ਨੂੰ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ।"

ਉਸੀ ਵਕਤ ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈਆਂ, ਕੁਛ ਦੇਰ ਬਾਦ ਹੋਸ਼ ਪਰਤੀ ਤਾਂ ਮੁੜੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹਨ ਅਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਧੁਨੀ ਮਾਨੋ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਬਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੈ, ਪੈਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜੀ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਠੰਢ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਐਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜੀਕੂੰ ਰੱਬ ਹੀ ਰੱਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਹੁਣ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ, ਮਨਸੁਖ ਦਾ ਗੁਰੂ, ਆਪ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ

ਤ੍ਰਾਣ ਕਰਤਾ, ਮਹਾਨ ਰਿਖੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਇਕ ਚੱਕਰ ਜੇਹਾ ਖਾਧਾ, ਫੇਰ ਸੰਭਲਿਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ ਅਹੋ ! ਮੈਂ ਅਪਰਾਧੀ, ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਪਰਤਾਵੇ ਲਏ ! ਧਿੱਕ ਮੇਰੇ ਤੇ !...

ਹੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ- ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪ ਹੈ, ਆਪ ਹੈ, ਆਪ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇ ਵਿਦੂਖਕ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ, ਜਾਤ, ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਬੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸਨ, ਆਪ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗਲੇ ਤੋਂ ਜੋ ਇਲਾਹੀ ਨਾਦ, ਅਨਾਹਦ ਨਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਛ ਗਾਂਵਿਆਂ ਰਿਗਿਆ, ਜੋ ਅਪਣੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖ ਲਿਆ ਸੀ :-

ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਤਾਕੈ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਥੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੰਗੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਗਤਿ ਬੀਤੀ॥੧॥ ਗੁਸਾਈ ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ॥ ਜਾ ਤਉ ਭੀਤਰਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵਹਿ ਪੂਛਉ ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਇਸਨਾਨੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਪੂਜੇ ਪਾਤੀ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਤ੍ਰਿਭੁਵਣ ਏਕਾ ਜੋਤੀ॥੨॥ ਜਿਹਵਾ ਡੰਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ ਛਾਬਾ ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ॥ ਏਕੋ ਹਾਟੁ ਸਾਹੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਵਣਜਾਰੇ ਇਕ ਭਾਤੀ॥੩॥ ਦੋਵੈ ਸਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਬੇੜੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵਲਾਗੀ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਨਿਭਰਾਤੀ॥ ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥੪॥ ਉਪਰਿ ਗਗਨੁ ਗਗਨ ਪਰਿ ਗੋਰਖੁ ਤਾਕਾ ਅਗਮੁ ਗੁਰੁ ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਥਾਹਰਿ ਘਰਿ ਏਕੋ ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ॥੫॥੧੧॥

(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧/੯੯੨)

ਇਸ ਸਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਹ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬੰਨ੍ਹ ਗਈ, ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਧੁਨਿ ਸੁਣਦੇ ਸਭ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਸ਼ਚਲ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਫ ਉੱਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ 'ਨਾਨਕ' ਹੈ।

ਰਾਜਾ- ਸੱਚ ! ਹਾਂ, ਉਹ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਆਪ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਤਿਤ ਹਾਂ !ਪਰ ਹਾਂ, 'ਓਹ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ' ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟਾ; ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਕੜ ਪਾੜ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ; ਹੱਦ, ਬੰਨੇ, ਸੋਚਾਂ, ਸੰਸੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ। ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਕਾਂਗ ਆਈ, ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਾ ਰੁਕਣ ਵਾਲੀ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਵੇਗ ਦੀ ਰੋ ਆਈ, ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲੈ ਟੁਰੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਲੈ ਟੁਰੀ, ਦੇਹ ਨੂੰ ਲੈ ਟੁਰੀ। ਖਿੱਚ ਦੀ ਤ੍ਰਿਖੀ ਕਾਂਗ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਨਸਾਈ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਜਾਈ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਇਆ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਇਆ' ਕਹਿੰਦਾ ਲੋਹਾ ਜਿਉਂ ਧਾ ਕੇ ਚੁੰਬਕ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਧੂਹੀਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵੱਛਾ ਮਾਂ ਵੰਨੀ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਹਲੀ ਹੋਈ ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਨੱਠੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਵਲ ਭੱਜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਗ ਦਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਆਤਮ ਸੁਰੀਧੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਕਲੇਜਾ ਖਿੱਚ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਮੱਲੋਮੱਲੀ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੁਰਤ ਮੋਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨੇੜ ਬੰਦ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੈਵੀ ਨੈਣ ਖੁੱਲ੍ਹੇ, ਰਾਜਾ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਿਆ। ਫੇਰ ਰਾਜਾ ਪੈਰੀਂ ਢੱਠਾ, ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਤੇ ਜਲਿਹਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਤਨਾਂ ਚਿਰ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਾ ਰਹੀ। ਵਾਹ ਵਾਹ, ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਤਰਸਦੇ ਤੇ ਸਿੱਕਦੇ ਰਾਜਾ ! ਅੱਜ ਤੇਰੀ ਸਿੱਕ ਪੂਰੀ

ਹੋਈ, ਸੱਚਖੰਡ ਤੋਂ ਟੁਰ ਕੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਰਖਯਾ ਨਸਿੱਤ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਆਇਆ ਹੈ। ਹਾਂ, ਮੱਥਾ ਟੇਕ, ਸਿਰ ਨਾ ਚੱਕ, ਲੀਨ ਹੋ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਹ। ਪਿਆ ਰਹੁ ਰਾਜਾ, ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਤੋਂ ਸੀਸ ਕਾਸ ਨੂੰ ਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਭਰੀ ਤੇ ਰਸ ਦੇ ਲਹਿਰੇ ਭਰੀ ਝਰਨਾਟ ਚਰਣਾਂ ਥੀਂ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ! ਪਿਆ ਰਹੁ ਰਾਜਾ, ਇਸ ਸੁਖ ਪੁੰਜ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਪਿਆ ਰਹੁ, ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਉਠਾਇਆ, ਕਿਹਾ--“ਰਾਜਾ ! ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸੰਭਾਲ”। ਦੇਖੋ ਜੀ, ਧਯਾਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਦਿਆ ਸਿਰ ਝੁਕ ਝੁਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੁਛ ਬਿਨੈ ਕਰਾਂ, ਪਰ ਗਲਾ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਸੱਧਰ ਨੇ ਕਹਾਇਆ:- ‘ਮਹਲੀਂ ਚੱਲੋ’ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਪਰ ਕਿਨ ਛਾਏ ? ਜਦ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਮਿੰਨਤ ਤੇ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਜਾਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ‘ਤਦਹੁ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭਿ ਆਖਿਆ, ਜੀ ਤੇਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ ਚੜ੍ਹੀਏ ਅਤੇ ਜੀ ਤਖਤ ਰਵਾਂ ਚੜ੍ਹੀਐ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ, ਜੋ ਹੇ ਰਾਜਾ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਬੀ ਬਹੁਤ ਹੈਨਿ, ਚੜ੍ਹ ਚੱਲੀਐ। ਤਬ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਰਾਜਾ ! ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਰਾਜਕੁਇਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਗਰ ਕਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ, ਤਿਸ ਕੀ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਹਾਂ। ਤਬ ਰਾਜੇ ਆਖਿਆ- ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਰਾਜਾ ਮੈਂ ਹਾਂ ਚੜ੍ਹ ਚਲੀਏ’।

ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮੁਸਕਾਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ‘ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ ਬਣਾਓ। ਮਹਲੀਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਧਰਮਸਾਲੇ ਆਵਾਂਗੇ’। ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰੀਗਰ ਲਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਸੁੰਦਰ ਧਰਮਸਾਲ ਬਣਵਾ ਲਈ। ਜਦ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਅਪਣੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਖਯਾਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਆਪਦੀ ਸੁਰੀਧਿ ਰੂਪ ਕਾਯਾਂ ਉਥੋਂ ਲੋਪ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਕਵੀ ਗਣੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਨ੍ਰਿਪ ਹੈ ਬਿਕਲ ਗਿਰਜੇ ਤਿਹ ਥਾਉਂ, ਸੁਧ ਬੁਧ ਰਹੀ ਨ ਕੁਛ ਤਿਹ ਆਨ। ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸੇਵਕਨ ਕਰਜੇ ਉਠਾਵਨ, ਜਲ ਮੁਖ ਪਾਇ ਕੀਨ ਸਵਧਾਨ॥ ਤਬੈ ਸਸ਼ੋਕ ਕਹੀ ਮੁਖ ਬਾਨੀ, ‘ਕਹਾਂ ਗਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੁਖਦਾਨ ?’॥ (ਨਾਨਕ ਸੂਰਯੋਦਯ)

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਬਿਰਹ ਹੋਇਆ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਗਈ, ਗਸ਼ ਆ ਗਈ। ਜਦ ਗਸ਼ ਤੋਂ ਕਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਦ ਬਜਾਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਰੋਵੇ ਅਰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੇ, ਕੂਕੇ ਤੇ ਕੁਰਲਾਵੇ, ਟੋਲੇ ਭਾਲੇ, ਤੇ ਹਾਹੁਕੇ ਲਵੇ ਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰੇ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਆਰਤ ਹੋਹਿ ਪੁਕਾਰਤ ਭਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਾਨਾਥ ! ਮਿਲਿਯੋ ਹਿਕ ਬਾਰੀ॥ ਦੌਰ ਦੌਰ ਸੁਧਿ ਹੇਤ ਮੁਕੰਦਾ॥ ਬੁਝਤਿ ਬਿਟਪ ਬਿਹੰਗਨ ਬ੍ਰਿਦਾ॥੧੦॥ ਗਿਰਵਰ ਸਰੁਵਰ ਹੈ ਕਰਿ ਤੀਰਾ॥ ਤੁਮ ਦੇਖਯੋ ਕਿਤ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰਾ॥ ਬਿਕਲ ਬਚਨ ਬੋਲਤਿ ਬਨ ਮਾਂਗੀ॥ ਕਿਹ ਅਸਥਾਨ ਬਿਲੋਕੇ ਨਾਂਗੀ॥੧੧॥ ਸ੍ਰੈਦ ਅੰਗ ਪੁਨ ਲੋਚਨ ਨੀਰਾ॥ ਸਰਬ ਭੀਗ ਗੇ ਚੀਰ ਸਰੀਰਾ॥ ਗਿਰਜੇ ਧਰਨ ਪਰ ਹੈ ਮੁਰਛਾਈ॥ ਤਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਜਗ ਸਾਂਈ॥੧੨॥ (ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

(ਲੇਖ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਅਗਲੇ ਅੰਕ 'ਚ)

The Life and Philosophy of Bhagat Dhanna

❖ Anu Kandhari

In Northern India, Bhakti movement was at its peak in the 14th and 15th century and during this period, some saints and bhagats emerged from the so-called lower castes and became popular due to their spiritual experiences. Bhagat Dhanna was born in a Jat family in a village Dhan in the Tonk Territory of Rajputana. He was born according to Macauliffe, in the year 1415 A.D., but Bhai Kahn Singh Nabha mentions his date of birth in 1473 A.D. From his early childhood, he was very simple, hard-working and straightforward person who earned his livelihood by farming. He liked the company of holy saints and mostly spent his time serving the needy and holy men with dedication and devotion. To him, these holy persons appeared as the embodiment of God. He was the disciple of Bhagat Ramanand. Mira Bai mentions Dhanna as a great saint in her compositions.

Bhai Gurdas in *Vaar X* has described the story of Bhagat Dhanna and a Brahmin. According to this narrative the Brahmin, in accordance with traditional rituals, used to worship stone idols (*Thakur*). Once Bhagat Dhanna, while going to graze the cows, asked from the Brahmin what he was doing. The Brahmin answered, 'He was serving the *Thakur* who gives desired fruit.' On seeing the firm devotion of the Brahmin for the idol and being convinced by him, he expressed his desire to have a similar stone. After getting the stone from the Brahmin, he served it with his keen devotion by performing all rituals relating to worship. He bathed the idol and offered him the eatables which were rejected by the idol. Bhagat Dhanna felt sad and was determined not to take anything and to be on fast till his offerings were accepted. Due to his true devotion, he had a divine vision and his offerings were accepted.

Macauliffe has quoted another miraculous story which states that when he was ploughing his fields, many *sanyasis* came to him and demanded food. He gave them all the seeds kept for sowing and ploughed the fields without seeds. With the grace of God, his fields flourished a lot than the fields of his neighbours. His land is still called "*Bhagat Dhanna Ka Khet*."

Besides the above stated narratives related to his idol-worship, Bhai Kahn Singh Nabha stressed on his devotion for Formless God. He states that leaving aside the idol-worship, he went to Kashi and got initiation from Swami Ramananda. In this way, he achieved

spiritual enlightenment and became a perfect devotee of God. Different scholars have distinct opinions about his way of spiritual realization. According to traditional accounts, Bhagat Dhanna realized the Divine Reality through worshipping a stone, but this is contrary to the basic philosophy of Sikh religion. It is clearly stated in Guru Granth Sahib that one cannot meet and experience God through a lifeless stone. Guru Arjan Dev says:

Within his home, the man beholds not the Lord and suspends a stone-god on his neck. The mammon-worshipper wanders astray in doubt.

He churns water and dies in agony.

The stone which he calls his god; the stone drowns him along with itself.

O Sinner, untrue to thy salt, it is not the boat of stone, that shall ferry thee over.

Meeting the Guru, I have known my Lord, O Nanak.

God the destiny scribe is fully contained in the water, dry land, nether regions and sky.

Guru Ram Das has clearly mentioned that Bhagat Dhanna realized God through the company of holy saints:

Namdev, Jaidev, Kabir, Trilochan and low-caste Ravidas,

The cobbler-whoever of these holy company has joined,

Be he blessed Dhanna Jat, or Sain the barber
To the Lord is united.

Guru Arjan Dev, in one of his hymns, has acknowledged the spiritual experience of Bhagat Dhanna, Bhagat Namdev, Bhagat Kabir, Bhagat Ravidas and Bhagat Sain and the ways of their spiritual attainment have inspired in Dhanna's heart a deep feeling of love, devotion and praise of God.

Thus, it is clear from the hymns of Guru Granth Sahib that Bhagat Dhanna got spiritual illumination not by idol-worship, but through *Sadh-Sangat* and being inspired by other Bhagats. He was, no doubt, an idol-worshipper in the beginning but later on, with his firm faith in One God, he discarded all ritualistic practices.

Bhagat Dhanna was an embodiment of piety, love, nobility, truth, commitment of faith and the service of the Lord. He lived a life of sixty years.

There are only three hymns of Bhagat Dhanna in Guru Granth Sahib: two in *Raga Asa* and one in *Raga Dhanasari*. His Divine message is conveyed through these hymns.

The first hymn of Bhagat Dhanna in Guru Granth Sahib stresses on absolute monism and devotional mysticism. To him, God is all-Pervading, Absolute Reality, Omnipotent, Omniscient, Merciful and Benevolent and is both Transcendent and Immanent. No doubt, Bhagat Dhanna was idol-worshipper in the beginning, but later on he believed that One God is the creator and sustainer of the world. He does not move the universe chaotically, but with a purpose. The universe is unlimited, being the creation of God. In the entire universe, the only living being who has capacity of rational thinking and who can understand this universe and its maker, is man. Man is the supreme creation of God because he possesses intelligence and can know the mysteries of life. Thus, man is the central figure of the whole universe. Human life is priceless gift and everything happens according to Divine Will. Man gets the human body after passing through the series of innumerable living species. He wanders about and forgets the name of God in the process of transmigration. Bhagat Dhanna warns those people who turn away from the path of truth and devotion and waste all their life in the acquisition of wealth and indulgence in sensuous pleasures. They are ignorant of the indwelling spirit within which can awaken them to the eternal values of life. Man's narrow vision is the outcome of his ego. Wealth does not give mental satisfaction; body, which is made up of five elements dissolves into nature, at the time of death; soul, due to past *sanskaras*, gets new birth but still, man does not realize the Supreme Reality in his whole life. He always indulges in five evil tendencies and forgets the name of God from mind.

Man with his self-centredness does not realize the Divine Reality within and completely forgets the

purpose of human existence. He does not lead a life of moral discipline and entangles himself in sensuous pleasures and indulges in immoral activities. Due to fixation in the physical world, man goes through the cycle of transmigration. Bhagat Dhanna says:

The poisonous fruit seemeth sweet to the crazy mind and it discriminates not between good and evil.

And, instead of virtue, it loveth vice and is caught in the web of coming and going.

Death is inevitable and all the beings are subject to decay and death. Life is a process of change and is in a state of flux where all things are ephemeral. Bhagat Dhanna says that man's life-span is limited, the choice lies before him: either to establish relationship with God, the Absolute Reality or to keep clinging to the cycle of transmigration. A materialistic man always remains absorbed in the fruits of deeds and has no time for the remembrance of God. Such man remains entangled in the five evil tendencies which divert his mind from higher or spiritual consciousness and make him oblivious of Divine Name.

Bhagat Dhanna's main stress is on the purification of mind. Unless mind is purified, Divine light will not shine inside man. Guru is the guide who unites us with the ineffable through the words and makes us love the truth and diverts our inclination from material considerations. The Guru is benefactor, the abode of peace and man gets the eternal peace of mind on meeting the Guru, by adopting the discipline of truth. The nature of mind is to flow towards sense objects. By constant devotion of God, man becomes God centric and remains in constant awareness of Divine Reality. *Prema Bhakti* is very useful method of shifting the focus of attention to the Supreme Reality. The Divine Name of God is not only means of attaining peace of mind, spiritual insight and emancipation, but it also removes obstacles that appear along the path of God's realization. Such impediments are psychological, due to man's instinctive impulses which give rise to five evil tendencies. With the devotion of God, the mind frees itself from the shackles of these passions and attains a state of mind that enables him to concentrate on God.

Prema Bhakti is the effective way to realize the Divine Reality and it removes the obstacles which come in the way of enlightenment. In this process, man realizes that God is eternal and He alone is the source of everlasting Bliss. The things of the world are transient and love for perishable things is the cause of misery. Thus, devotion is not merely an emotional preparation but an active cultivation of insight into the eternal reality. Mere devotion and discriminative knowledge is not enough to realize the

Supreme Reality because it needs the grace of God also. In this way, man can achieve self-enlightenment, contentment, peace and bliss. An enlightened man is one who knows the reality of world, who enters into an awareness of the Real and attains an insight into the Supreme Reality underlying all creation. God dwells in the hearts of the pure ones and the only need is to realize Him. Bhagat Dhanna got revelation of Divine knowledge in the congregation of Holy saints.

Bhagat Dhanna, in his second hymn, speaks of the all-pervasiveness of Divine Reality and urges man to direct all his attention to a single minded devotion to the Eternal God. Only devotion leads man to recognize the Supreme Reality. No matter, where the man goes in the universe, he cannot escape from the Will of All Pervading God. The body is often referred to as a house with ten doors. The nine doors comprise two eyes, two ears, two nostrils, the mouth and two lower outlets. The entrance to tenth gate is possible after closing the nine gates. In this way, withdrawal of senses helps man in concentrating on Divine Name. God provides nourishment to the embryo in the mother's womb and He makes the body of man with ten doors for realizing the Divine Reality. By giving the imagery of She-tortoise who lives in water and whose children live outside the water, neither protected by wings nor fed by their mother, he says that God is Infinite, Omnipotent, Omnipresent, Absolute, the source and support of all creation and the sustainer of the material world. In a similar way, some insects get their origin and sustenance from God inside the rocks. Bhagat Dhanna says that God sustains all beings and there is no need to fear about anything in the world as fear is like termite which eats divine potentiality of man. It is by contemplation on God, who is without any fear that man can develop the state of fearless dignity in him. By taking refuge in Him, man becomes fearless. Man always thinks about his livelihood and this thinking operates on the egoistic plane. By transcending this plane, man rises to the higher plane of Divine Knowledge and truth and all types of fear vanishes. He understands the fact that God is the sustainer, who watches over the World; upholds all its life, directs its affairs and dwells in the human heart.

According to Prof. Sahib Singh, in the third hymn, the word '*arti*' seems similar to word '*arta*' yet, it has got an entirely different meaning and has also been included under *Raga Dhanasari* along with the word '*arti*' there is no mention of '*arti*' in this *shabad* because flowers and *diyās* are essential to perform *arti*. Here, *arta* means needy or sufferer. The desires and demands of human beings are endless but man cannot survive without the fulfillment of essential requirements. Bhagat Dhanna offers prayer to God in which he says that man has numerous needs to be

fulfilled in household life. He demands a house to live in, a wife to perpetuate the lineage, a mare of good breed to ride on and pulses, ghee, flour, salt, pepper etc. to fill his stomach. A hymn under *Dhanasari* measure on the subject is as under:

Lord! Thy servant am I in affliction.
 Those that the Thee are devoted, Thou their objectives doest fulfill.
 I beg for lentils, flour and some ghee,
 Whereby my heart mybe delighted.
 Seek I also shoes and good clothing,
 And grain grown over well ploughed land.
 A cow and buffalo in milk I seek,
 As also good Arab mare.
 They servant Dhanna then begs also for a wife, a good housekeeper.

In this hymn, he prays for the daily needs of life from God. It shows that spiritual quest is not devoid of mundane life but is the integration of spiritual and temporal aspects. Man must have faith in God. The people, who remember the Divine Name and meditate on the Divine Name, get materialistic pleasures as well as spiritual enlightenment with the grace of God.

To conclude, Bhagat Dhanna stresses on the bad effects of involvement in *maya*. Man indulges in sensual pleasures and does not recognize the Supreme Reality. He urges man to overcome evil passions to embrace positive ideas of inner purity and fearlessness. *Prema Bhakti* can lead man to the path of emancipation. By surrender to God and working according to the Divine Will and meditating on the Divine Name, man can be saved from the cycle of transmigration. God is ever-living and self-existing reality which strengthens our inner self and enriches our life. He is sole creator and sustainer of universe. Everything in this universe is governed by His Will. Bhagat Dhanna's desire for the fulfillment of mundane needs is not the contradiction of his spiritual experience. Bhagat Dhanna pleads man not to involve in worldly entrapments which obstructs his journey for the attainment of Real God. But at the same time, he also says that it is not possible to realize the divine presence without the fulfillment of fundamental needs. He urges man to purify his soul from the impurities which are in the form of five evil tendencies and emphasizes on the self-control of mind. Alongside with the fulfillment of worldly needs, he urges man for inward realization through righteous living, to establish contact with the Supreme Eternal Reality.

Courtesy : *Studies in Sikhism and Comparative Religion*
 July-December, 2009

ਭਾਦਰੋਂ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ

ਸਾ ਉਣ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਮਹੀਨਾ ਭਾਦਰੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਬਰਸਾਤਾਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਉਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੱਟ ਕੇ। ਸਉਣ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਝੜੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਛੱਗਣੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਕਫਾ ਪਾ ਕੇ ਵਰ੍ਹਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਸਉਣ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮੀਂਹ 'ਚ ਕਈ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੇ ਕਦੇ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਬਰਸਾਤ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹਵਾ 'ਚ ਨਮੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਧੁੱਪ ਕਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਹੁੰਮਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਤਲਖੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੱਖੀ, ਮੱਛਰ ਵੀ ਇਸ ਮੌਸਮ 'ਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਚਮੜੀ ਰੋਗ ਵੀ ਆ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :

**ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਗਿਆ ਮੱਖੀ ਮੱਛਰ ਤਪ ਤਪਾਲੀ
ਭਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਫੜ ਮਲੇਰੀਆ ਨਿੰਬੂ ਤੇ ਕੋਕੀਨ ਪਿਆਲੀ।**

ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਰੁਖਸਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਵੀ। ਭਾਦਰੋਂ 'ਚ ਬਰਸਾਤ ਦੀਆਂ ਉਹ ਝੜੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਤੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਹੁੰਮਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੌਸਮ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਭਗਤ-ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟੁੰਬਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਤੁਖਾਰੀ' 'ਚ ਭਾਦਰੋਂ (ਭਾਦਰੋਂ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ :

**ਭਾਦਰੋਂ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਪਛੁਤਾਣੀ॥
ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਬਰਸ ਰੁਤੇ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀ॥
ਬਰਸੈ ਨਿਸਿ ਕਾਲੀ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਬਾਲੀ ਦਾਦਰ ਮੋਰ ਲਵੰਤੇ॥
ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਚਵੈ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲੇ ਭੁਇਅੰਗਮ ਫਿਰਹਿ ਭਸੰਤੇ॥
ਮਛਰ ਡੰਗ ਸਾਇਰ ਭਰ ਸੁਭਰ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ॥
ਨਾਨਕ ਪੁਛਿ ਚਲਉ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਜਹ ਪ੍ਰਭੁ ਤਹ ਹੀ ਜਾਈਐ॥ (੧੧੦੮)**

ਭਾਦਰੋਂ ਵਿਚ ਭਾਦਰੋਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਹਨ ਪਰ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੱਸਦਾ ਬੱਦਲ ਉਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਹਲੁਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਿਅ-ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਹਾਲੇ ਵਾਂਝੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾਦਰ ਦਾ ਬੋਲਣਾ, ਮੋਰ ਦਾ ਨਿਰਤ ਕਰਨਾ, ਚਾੜ੍ਹਕ ਦਾ ਕੂਕਣਾ ਤੇ ਨਾਲ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਫੁੰਕਾਰਨਾ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਮੱਖੀ-ਮੱਛਰਾਂ ਦੀ ਗੰਜਾਰ ਤੇ ਡੰਗਣਾਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵੇਲੇ ਪਿਰ-ਮਿਲਾਪ, ਪਿਰ-ਸੰਗਮ ਲੋੜੀਂਦਾ

ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਰਮ-ਸੁੱਖ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰ ਦੀ ਰਾਹਨੁਮਾਈ 'ਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪਿਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ 'ਚ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਧਰਵਾਸ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਵਾਸ, ਇਹ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਉਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਸਦਕਾ ਹੀ ਭਾਦਰੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਮੌਸਮ ਉਸਦੀ ਹਯਾਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਦਰੋਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਭਾਵੇਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪੈਂਡੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਸੁਹਾਵਣੇਪਨ ਦੇ ਬੀ ਫੁੱਟਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਪਰੰਪਰਾ 'ਚ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਵਲ ਹੈ, ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਜੋਬਨ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਿਰ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਨਵ-ਵਿਆਹੁਤਾ ਵਿਛੁੰਨੀ ਕਿਉਂ ਰਵੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਬਾਬਲ ਦੇ ਘਰ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਉਸਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ 'ਚ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਉਣ-ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਐਸੇ ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਕਸਰ ਅਸਮਾਨ ਵਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਮਾਨ 'ਚੋਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆ ਮੀਂਹ ਜਿੱਥੇ ਹੜਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਕੇ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਲੋੜੋਂ ਘੱਟ ਵਰ੍ਹਿਆ ਪਾਣੀ ਵਾਤਾਵਰਨਕ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰਾਹੀਂ ਖੋਜੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਸੀਲਿਆਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਟਰੋਲ-ਡੀਜ਼ਲ ਵਧ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਜਦਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਹੁਣ ਸਉਣ ਦੀ ਉਹ ਝੜੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਭਾਦਰੋਂ ਦਾ ਛੱਗਣੇ। ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਆਏ ਇਸ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀਏ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਦਰ ਕੁਦਰਤ 'ਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਦਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਨੁੱਖ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਤੇ ਲੋੜ ਹੈ ਕੁਦਰਤ 'ਚ ਲੁਕੇ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਣ ਦੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਵਧੇਗੀ। ਪਦਾਰਥਕ ਤੇ ਮਾਇਕ ਪਾਸਾਰੇ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹਨੇਰੀ 'ਚ ਗੁਆਚੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਛੱਗਣਿਆਂ 'ਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬੈਠੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਲੋਟ ਆਏ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਦੇਖੇ, ਮੋਰ ਅਤੇ ਪਪੀਹੇ ਦੀ ਗੰਜਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣੇ, ਮਤਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਕੋਈ ਕਿਣਕਾ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਏ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ 'ਚ ਹੀ ਕਾਦਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਉਹ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋੜ ਹੈ।

❖ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਨੀ, 9891591206

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

[ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੰਗ-੫੬੨, ਸੰਬੰਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-੩੪੭੨]

ਮੂਲ

ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੫, ਚਉਪਦਾ ੧-੧੬ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਅਰਥ

ਅਤਿ ਉਚਾ ਤਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰਾ॥ ਅੰਤੁ
ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰਾਵਾਰਾ॥ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ
ਕੋਟਿ ਲਖ ਧਾਵੈ॥ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਤਾ ਕਾ
ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ॥੧॥ ਸੁਹਾਵੀ ਕਉਣੁ
ਸੁ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਲਾਖ ਭਗਤ ਜਾ ਕਉ ਆਰਾਧਿ॥
ਲਾਖ ਤਪੀਸਰ ਤਪੁ ਹੀ ਸਾਧਿ॥ ਲਾਖ
ਜੋਗੀਸਰ ਕਰਤੇ ਜੋਗਾ॥ ਲਾਖ ਭੋਗੀਸਰ
ਭੋਗਿ ਭੋਗਾ॥੨॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਜਾਣਹਿ ਥੋਰਾ॥
ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਣੁ ਪਰਦਾ ਤੋਰਾ॥ ਕਰਉ
ਜਤਨ ਜੇ ਹੋਇ ਮਿਹਰਵਾਨਾ॥ ਤਾ ਕਉ
ਦੇਈ ਜੀਉ ਕੁਰਬਾਨਾ॥੩॥

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਇਆ॥
ਦੂਖ ਭ੍ਰਮੁ ਹਮਾਰਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇਆ॥
ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੁੰਚਾ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਉਚਾ॥੪॥੧॥

[ਅਰਥ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ] ਉਹ ਸੁਹਾਉਣਾ ਵੇਲਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉੱਤਰ:) ਉਸ (ਪ੍ਰਭ) ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਰ ਉਰਾਰ (= ਵਿਸਥਾਰ) ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਚਾਹੇ ਕੋਈ) ਲੱਖੀ ਕੀਹ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ (ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨੱਠਾ ਫਿਰੇ (ਭਾਵ ਜਤਨ ਕਰੇ) ਉਸ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ (= ਸਰੂਪ) ਦਾ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥੧॥

ਲੱਖਾਂ ਭਗਤ ਜਿਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਤਪੀਸਰ ਤਪ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਜੋਗੀਸਰ ਜੋਗ (ਸਾਧਨਾ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਗਿ੍ਹਸਤੀ (ਮਾਯਕ) ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੨॥

(ਪਰ ਤੂੰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਭ ਦੇ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ, (ਪਰ ਕੋਈ ਥੋਰਾ=) ਵਿਰਲਾ ਹੈ (ਜੋ ਤੈਨੂੰ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਹਾਂ), ਕੋਈ ਸਜਣ (ਪੁਰਖ ਐਸਾ ਬੀ) ਹੈ (ਜਿਸਨੇ ਨਾ ਜਾਣਨ ਦਾ) ਪਰਦਾ ਤੋੜ ਸਟਿਆ ਹੈ, (ਭਾਵ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸਟਿਆ ਹੈ)। (ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹ) ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ (ਕਿ ਉਹ ਪਰਦਾ ਕਟ ਸਿਟਣ ਵਾਲਾ ਸਜਣ ਪੁਰਖ ਮੇਰੇ ਤੇ) ਮੇਹਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ (ਸਜਣ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਜੀਉ (ਅਰਥ) ਦਿਆਂ (ਤੇ ਉਸ ਉਤੋਂ) ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ॥੩॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ (= ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਮੈਂ) ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆਇਆ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਮੇਰਾ ਭਰਮ (ਤੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ) ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, (ਤਦ ਮੈਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਆਪਣੇ) ਮਹਲ ਵਿਚ ਸੱਦ ਲਿਆ (ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਰਸ) ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਤੂੰ) ਕਹੁ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉੱਚਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮਨ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ)॥੪॥੧॥

ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ

ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨ

ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ, ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਵੱਲੋਂ ਵੱਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਚਾਨਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢਿੱਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਸਰੀਚਾ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਨਾਨਾਵਤੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਖੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ, ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਚੋਖੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸਾਂ-ਬੇਨਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਕੇ ਤਖਤ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਯੂ.ਐਸ. ਨੇਵੀ ਆਫ਼ੀਸਰ ਗੀਨਾ ਕੌਰ ਸਿੰਧੂ

ਸ. ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੋਲਾ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਗੀਨਾ ਕੌਰ ਸਿੰਧੂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ 1984 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਦੋਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ 16 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 'ਚ ਰਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਲੀਨੋਇਸ ਜਾਣਾ ਹੋਇਆ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਨੇ ਉਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 2010 'ਚ ਗੀਨਾ ਕੌਰ ਨੇ ਯੂ.ਐਸ. ਨੇਵੀ 'ਚ ਐਕਟਿਵ ਡਿਊਟੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਕੈਰੀਅਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਇਕ ਆਰਮਾਮੈਂਟ ਉਪਕਰਨ ਤਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੀਨਾ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਬਣੀ ਤੇ ਫਿਰ ਨੇਵਲ ਇਨਸਟਰਕਟਰ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਸ ਉਪਲਬਧੀ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ੌਜ 'ਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਮਿਲੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਲਿੰਗਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫ਼ੌਜ 'ਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਹੁਣ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਨੌ ਸੈਨਾ 'ਚ ਜੂਨੀਅਰ ਨੇਵਲ ਆਫ਼ੀਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਰਤ ਹੈ।